خەسڵەتی دووفاقایەتی لە سیستەمی ئاکاردا

بەختیار محەمەد

لە تەوراتدا پەروەردگار لەسەر زاری موسا بە فیرعەون دەڵێ: «ئیسرائیل کوڕی نۆبەرەمە. پێمگوتی کوڕەکەم ئازاد بکە، تا بمپەرستێ، وەلێ تۆ ڕەتت کردەوە ئازادی بکەی، لەبەر ئەوە منیش کوڕە نۆبەرەکەت هیلاک دەکەم» (١). بە بڕیاری شەریعەتی ئایینێک، گەلێک (نەتەوەیەک) کوڕی خوداوەندە(٢). ژنە (مێیە)کانی گەلێک ناونیشانی کوڕانیان پێدەبەخشرێ. پێدەچێ یەزدان (باوکی بەنی ئیسرائیل) کوڕی خۆشتر بوێ لە کچ، بۆیە باوکەکانی کۆمەڵگەی پاتریارکی خێڵەکیش، کوڕانیان خۆشتر دەوێ لە کچ، ئەمە ئیرادەی خوداوەندە، کە شوناسی (نێر) بە کۆمەڵگە دەبەخشێ.

ئەم شوناسە، شوناسی شارستانیەتێکە، کە یەزدان داوا دەکا بیپەرستێ. پەروەردگار لە ڕێگەی شوناسی بە دەسەڵات بوون و دەرکەوتنی کوڕەکانەوە، شەریعەت بۆ ژیان و کۆمەڵگە دادەنێ. (تەورات بۆنە پیرۆزە ئایینییەکان بە ڕەگەزی نێر دەبەخشێ، نێر لە تەوراتدا پیرۆزترە لە مێ. هەموو یاسا و سرووتە ئایینییەکان بەناوی نێرەکانەوە جێبەجێ دەکرێن). ئایا پیاوان بەختەوەرتر نین لە ژنان؟ مادەم یەزدان شوناسی نێر بە پرۆسەی پەرستن و فیکری ئایینیش دەبەخشێ؟ لێرەوە نێرەکان مێژووی شەریعەتی ئایینیەکان دەنووسنەوە. ئەو شەریعەتەی شوناسی دەسەڵاتی نێرخوازانەی هەیە. ئەو شەریعەتەی مێژووی قارەمانەتی و دەسەڵاتی پیاوەکان تۆمار دەکا. ئەو پیاوانەی پەرجوودارن، قارەمانن، ئیرادەی یەزدانیش بۆ لای خۆیان ڕادەکێشن، ئەو پیاوانەی هەموو یاساکانی ئاسمان و زەوی بۆ خۆیان پاوان دەکەن. ئا ئەم پیاوە قارەمانانە پیرۆزن لە مێژوودا.

ئەو پیرۆزییەی دەقە پیرۆزەکان پشتاوپشت بۆمانی دەگێڕنەوە و یاسا و لۆژیکی ژیان لەنێوان پیرۆزیی و نا پیرۆزییدا بەش دەکەن.

دەبێ لێرەدا دان بەوەدا بنێین، کە پیاو مێژوو دروست دەکا: مێژووی پڕ لە قارەمانەتی و شکۆمەندی. ئەو مێژووەی ئەفسانە و جەنگەکان، بونیادە ماددی و ئایدیۆلۆژییەکەی پێک دەهێنن.(٣) پەروەردگار ئایدیۆلۆژیا و ئیمانە بۆ گەیشتن بە ئامانجە سیاسی و واقیعییەکان. پەروەردگار ئایدیۆلۆژیایە بەرەو داگیرکردنی خاکی کەنعان «خاکی بەڵێن و ژووان». بەرەو بە ئایینکردنی دیاریکراوانەی هەموو جیهان: ئایینێکی دیاریکراو لەسەر بنەمای شەریعەتی ڕەها، دەیەوێ دەستووری هەموو جیهان بکاتە دەستووری ئەم ئایینە. ئەمە پرەنسیپی بیروباوەڕی میتافیزیکای ئایینییە.. یەزدان دەبێتە دەسەڵات لە بەرگی پەیامبەران و قارەمانە پیرۆزەکاندا. پەیامبەران شۆڕش دەکەن، بۆ ڕزگارکردن و داگیرکردن. بۆ چەسپاندنی ئەو ئایدیۆلۆژیایەی کە لە ئەنجامدا ئیمپراتۆریەتی فرە ڕەهەندی دەوێ، ئا لەوێدا باوکی پیرۆز هەیە بە شەریعەتی خۆی دەیەوێ ڕزگارمان بکا. باوکی پیرۆز سیستەمی ئەبەدی بۆ ژیانمان دادەنێ و هەموو یاخی بوونێکیش تاوانە. ئایا باوکە پیرۆزەکانی ئەمڕۆش، ئەم شکۆمەندییە بەکارناهێنن؟ ئەم شکۆمەندییە کەلەپوورییە خوداوەندییە؟ بۆ چما گەل بە خۆیشی باوکە پیرۆزەکان (قارەمانەکان) دروست ناکا؟ ئەو قارەمانانەی بە فیعلی لە سەردەمی زەلیلی گەلدا دەردەکەون، موساش ئەم قارەمانە نەتەوەییە-ئایینییەی بەنی ئیسرائیلە؛ کاتێک گەل لە کۆیلەیی میسرەوە بەرەو ئازادی و داگیرکردنی «خاکی شیر و هەنگوین و خاکی ژووان» دەبا. ئا لەوێدا، لەم پرۆسە مێژووییەدا، گەل گەلێک جار لە پێشەوایەتی موسا یاخی دەبێ، بەڵام پەیامبەر قبووڵ ناکا و بەناوی باوکی پیرۆزەوە (پەروەردگار) هەڕەشەیان لێدەکا و سزای توندیان لە ئەنجامی ئەم گوناە و هەڵانەدا بەسەردا

دەبارێ. بەنی ئیسرائیل کێن؟ کوڕانی قارەمان و پیاوانی هەڵبژاردە و کاهینی پیرۆزی هەڵبژاردەن، کە پێیان ڕاسپێردراوە بڕیار و شەریعەتەکانی (یەهوە) جێبەجێ بکەن. موساش (ڕابەری بەنی ئیسرائیل) تاکە نوێنەر و بریکاری خوداوەندە لەسەر ڕووی زەمیندا، بۆیە پەروەردگار لە پەناگە و حەشارگەکان (لەسەر چیای سینا، لەژێر چادری کۆبوونەوە)دا بەنهێنی تەنیا ئەو دەدوێنێ. بەم شێوەیە لە زەمینەوە جیهانی میتافیزیکا، دەبێتە شانۆی شەریعەتی داهێنان و ئەفسانە و ئەو ڕووداوانەی، کە پیاوە (کوڕ و باوکە) پیرۆز و قارەمانەکان بەرهەمی دەهێنن، لێرەوە دەقێکی پیرۆزی وەک تەورات بە بڕوای من، مانیفێستی (یا تیۆریزەکردنی میتافیزیکانەی) مێژووی واقیعی دەسەڵاتی پیاوە. ئەو کتێبەی لە مێژووی تیۆلۆجیادا پێی دەڵێن «کتێبی پیرۆز».

بەر لە هەموو شتێکیش پێموایە، کە خەسڵەتی پیرۆزی تەورات دەلالەت لە هیچ ناکا، جگە لە پیرۆزی بونیادی فیکری دامودەزگاکانی ئەو شارستانییەتانەی، کە پیاو بەناوی خوداوەند و بەناوی ئایدیۆلۆژیا و شەریعەتی ئایینەوە، لە قۆناغی پەرەستاندنی سیستەمی کۆمەڵایەتی پاتریارکیدا دایناون: موسا بەناوی خوداوەندەوە لە فەرمانڕەوایی هەموو نەتەوە و وڵاتەکان دەگەڕێ؛ گەلەکانی دیکە ڕەت دەکاتەوە لەپێناو گەلێکدا. مەسیح بەشێوەیەکی دیکە لە چەسپاندنی دەسەڵاتی یەزدان لەسەر زەوی دەگەڕێ: ئەو خۆی خوداوەندە لە جەستەی مرۆڤدا، بەم ڕەنگە زەمین شەریعەتێکی ڕەهای پاتریارکی حوکمی دەکا. ئەمانە خەونی یۆتۆپیایین، کە مێژووی ئایین، لە چوارچێوەی پەرەستاندنی خۆیدا ویستوویەتی بەناوی ڕزگارکردنی مرۆڤایەتییەوە بەدییان بهێنێ. مرۆڤ (خەونی پەیامبەران) ویستوویەتی بگەڕێتەوە بۆ ئەو بەهەشتەی، کە خوا لەوێ دەری کردووە. لێرەوە زەمین جێی ئەو بەهەشتە نییە، کە ئایین لێی دەگەڕێ، بەڵکو زەمین جێی ئەو دۆزەخەیە، کە ئایینەکان وێنەی ئایدیالیستیی و

میتافیزیکییان لەسەر بنیادنا... بەر لە هەموو پەیامبەرانیش، (ئەخناتوون)ی فیرعەون بیر لە (ئاتوون)ی یەکتا دەکاتەوە و دەیەوێ سیستەمێکی ئایینیی تاکرەهەندانە، بەشێوازی دەسەڵات و بە ژیانی کۆمەڵگە ببەخشێ. بەر لە هەموو ئەمانەش (حامورابی) شەریعەتە پاتریارکییە بەناوبانگەکەی خۆی بۆ کۆمەڵگەی بابلی ئەوسا دادەنێ. ئەمانە هەموویان کوڕ و باوکن. ئەو کوڕ و باوکانەی دەسەڵاتی ڕەهای پیرۆزیان هەبووە. ئەمە لەدوای ئەو قۆناغ و سەردەمە دێ، کە سیستەمی جیهانی فرەخودایی خەریکە دەپووکێتەوە و لەناو دەچێ، ئا لەوێدا ژنیش هێمایە بۆ دەسەڵاتی ئاسمان. ژنیش بەشدارە لە پرۆسەی بنیادنانی بیری میتافیزیکا. مرۆڤایەتی ڕۆحی پیرۆزی (مێ)ش دەپەرستێ، نەک تەنیا نێر. لەوێدا ڕێزێکی میتافیزیکانە بۆ (مێ)ش هەیە، نەک تەنیا نێر. بەم ڕەنگە خوداوەندەکان (لە هەردوو ڕەگەزدا) لە ئەنجوومەنەکانی خۆیاندا، پێکەوە لە ئاسمان و سەرزەمیندا حوکمیان دەکرد: بەعل و عەشتار، ئینانا و تەمووز، زیۆس و ڤینۆس... «لە وڵاتی سۆمەردا، کە بەر لە بابل مەڵبەندی شارستانییەتێکی باڵابوو، خودا ژنان لەو پەرستگایانەدا پەرستراون، کە کاهینی مێ خزمەتیان کردوون و ئەم پەرستگایانە ئەو دەزگایە سەرەکییانە بوون، کە کۆمەڵگەی لەسەر بنیادنراوە، پەرستگەکانی دایکە خوداش لە سۆمەردا، هەروەک پەرستگەکانی (ئامون)ی میسر لە هەرەتی گەشەکردنی سەردەمی پاتریارکیدا، خاوەنی زەوی و زار و مەڕ و ماڵاتێکی زۆر بوون و سامانێکی زۆریشیان لە گەنجینەکانیاندا کۆکردبۆوە.... ئا لەم دەڤەرەی جیهاندا، واتە لە وڵاتی میزۆپۆتامیا و دەوروبەریدا، وا پێدەچێ هەڵمەتی پاتریارکیی لە دەوروبەری ساڵی (٣٠٠٠ی پ.ز) دەستی پێکردبێ، کە نەتەوە ئارییەکان لە باکوورەوە، نەک سامییەکان بەشێوەی شەپۆلی داگیرکاریی ئەنجامیان دەدا و بۆ ماوەی چەند سەدەیەکیش بەردەوام بوو» (٤). ئەمە سەرەتای ڕووخانی جیهانی میتافیزیکیی ژن بوو.

ئەمە سەرەتای ڕووخانی بنەمای ئابووری و ئیرادەی کۆمەڵایەتی و ئازادی کەسایەتی و ڕووخانی ئیمانی ژن بوو بەشکۆ و پیرۆزیی خۆی.

ئەمە سەرەتای ئەو دۆڕاندنە بوو، کە پرەنسیپی پاکیزەیی لە دەقە پیرۆزەکانی ئیمانی (بیروباوەڕی) پاتریارکیدا ڕایدەگەیەنێ، ژن لە ئاسماندا دۆڕاندی، چونکە لەسەر زەمیندا دۆڕاندی. ژن ئێستا ڕۆحی میتافیزیکانەی نێر دەپەرستێ، بەڵام هیچ پیاوێک ڕۆحی میتافیزیکانەی مێ ناپەرستێ. لێرەوە کۆمەڵگە بە هەموو دامودەزگاکانییەوە بە ئیمانی تازە و بە ئایدیۆلۆژیای پاتریارکی تێر و پاراو کرا. ئەم ڕەوشە ڕەهەندێکی پیرۆزی میتافیزیکیی نێرخوازانەی پێ بەخشرا، کە لە دەقێکی پاتریارکیی وەک تەوراتدا زۆر بە جوانی ڕاگەیەندراوە.

هەموو ڕووداوەکان شکۆی سەرکەوتنی دەسەڵاتی پیاو دەگێڕنەوە، لەم دەقەدا پرۆسەی خوڵقاندن بە تەواویی واقیعێکی نێرانەی پێ دەبەخشرێ. (هەموو دەقە پیرۆزەکان لەدوای تەوراتدا ئەم گەوهەرەیان هەیە). ئادەم لەسەر شێوەی خودا دەخوڵقێ، هێشتا حەوا لە شیمانەی خوڵقاندندایە، دەشێ نەخوڵقێ، ئەگەر لەپێناو پیاودا نەبێ. سەرەتای مرۆڤایەتی بەم شیمانەیە و بەم لاسەنگییە لەنێوان هەردوو ڕەگەزەکەدا دەست پێدەکا. لەم دەقەدا مێژووی حەقیقەتی میتافیزیکای ژن هەرگیز بوونی نییە، بەڵکو شکستی واقیعی ئەو، شکۆی ئەم ڕەهەندە میتافیزیکییەشی لێ دادەماڵێ. ژن ئێستا لە پایەی بەرزی ناوخێزانی ئیمانی نوێدا دەردەکرێ و تۆمەتی فریودانی دەدرێتە پاڵ. ژن لە مەملەکەتی ئاسماندا، کە ئەویش هێما بوو بۆ گەلێک لە دیاردە و ڕەگەزی سروشت، بۆ ژێرزەمینەکانی ئەم ئیمانە نوێیە دەردەکرێ. تەورات داهێنانی ئەدەبیانەی مێژووی پاتریارکییە، بەڵام بەناوی ئایینێکی دیاریکراو و گەلێکی دیاریکراودا. لەم دەقە پیرۆزەدا، شەریعەتی پیرۆز دەیەوێ بەجیهان بڵێ (جیهانی سەردەمی دیموکراسیەتی ئاسمان) مادام (یەهوە)ی خودا پیاو بە تەنیا نییە و خوداژنی هاوبەشی ئەو هەن لەسەر تەختی میتافیزیکایەتیدا، بۆیە گەندەڵییەکی چەپەڵ لەم جیهانەدا هەیە و دەبێ ئەم جیهانە کاول و وێران بکرێ و سەرلەنوێ جیهانێکی دیکە بە ئیرادەی یەهوە بنیاد بنرێتەوە.

ئەفسووس ئەم جەنگە لە ماهیەتی پاتریارکییانەی شارستانییەتەکانی جیهانی ئەمڕۆشدا، بە ڕادەی جوداواز جوداواز بەردەوامە، بۆیە «ڕیاکاری و پێوانەی دوو فاقانە لە مەڕ ئازادی سێکس نزیکەی دیاردەی

تەورات داهێنانی ئەدەبیانەی مێژووی پاتریارکییە، بەڵام بە ناوی ئایینێکی دیاریکراو و گەلێکی دیاریکراودا

لە کۆمەڵگەی نادیموکراسیدا براوەکان (بەدەسەڵاتەکان) ئەشکەنجەی دۆڕاوەکان (بێ دەسەڵاتەکان) دەدەن

جیهانیین. بە دەگمەن وا هەڵدەکەوێ پیاو، (ئەگەر بەژن بێ یا سەڵت بێ) دووچاری هەر جۆرە سزایەک بیێتەوە کاتێک سێکس دەکا (مەبەستی لە دەرەوەی یاسا و پابەندبوونی خێزانە- نووسەر)، بەڵکو بەو پێیەی، کە «کوڕێکی بوێرە» ناوبانگێکی نافەرمیش بۆ خۆی بەدەست دەهێنێ، کەچی کە ئافرەت هەمان سەرەڕۆیی دەکا، نەک هەر سووکایەتی پێدەکرێ، بەڵکو لە هەندێک کۆمەڵگەدا سزای توندی وەها دەدرێ، کە دەگاتە ڕادەی کوشتن» (٥). ئەم واقیعە کۆمەڵایەتییە، کە هەڵوستێکی (بەهایەکی) ئاکاریی وەها ڕیاکار بەرهەم دەهێنێ، پاشخانێکی تیۆکراتی پیرۆزی هەیە لە مێژووی چەند هەزار ساڵی ڕابردووی مرۆڤایەتیدا. دەقە پیرۆزەکان پرەنسیپی یاساکانی ئەم ئاکارەن. پرەنسیپی ئەو ئیمان و بۆچوونەن، کە ئایدیۆلۆژیای باڵادەستی پیاو پێکدەهێن. گرفتەکە ئەوەیە ژن دۆڕاوە و ئیرادەی یاسادانانی نییە؛ ئیرادەی ئەوەی نییە دەزگای ئایین و دەزگاکانی کۆمەڵگە بەڕێوەببا. (٦)

پەروەردگار فەرمان بە موسا دەکا: «بە بەنی ئیسرائیل ڕابگەیەنە، ئەگەر ژنێک کوڕی بوو، ئەوا دایکەکە وەک لە باری بێ نوێژیدا بێ، حەوت ڕۆژان لەشی پیس دەبێ و لە ڕۆژی هەشتەمیشدا دەبێ منداڵەکە خەتەنە بکرێ؛ ئینجا لەسەر ژنە پێویستە سی و سێ ڕۆژان لە جێگەکەی خۆیدا هەڵنەستێتەوە، تا ئەوکاتەی چیدیکە خوێن نابینێ. ناشبێ دەست لە هیچ شتێکی پیرۆز بدا و لە پیرۆزگەش نابێ ئامادەبێ، تا وەختی پاکژبوونەوەی خۆی تەواو دەکا؛ وەلێ ئەگەر کچی بوو ئەوا دایک چواردە ڕۆژان لەشی پیس دەبێ و... شەست و شەش ڕۆژیش دەبێ لە جێگەکەی خۆیدا هەڵنەستێتەوە، تا ئەوکاتەی چیدیکە خوێن نابینێ» (٧). بەم ڕەنگە ئافرەت لە یاسای پاکژبوونەوەش (بەرائەتیش)دا نیوەبەشی هەیە. پیاو چیدیکە لە ژن نابوورێ، چونکە هەڵەی گەورەی کردووە. ئەو لە بەهەشتدا بەشێوەیەکی دراماتیکی، چارەنووسی مرۆڤایەتی پڕ لە تاوان و ئازارکرد.

پیاو پڕ لە بەرائەت بوو (وەک منداڵێکی ساوا)، ژن فریوی دا. شەیتان دەچێتە لای ژن و ناچێتە لای پیاو لە بەهەشتی عەدەندا، ئەمە دەلالەتی مێژوویی خۆی هەیە: ژن تاوانبار دەکرێ، تا لە پلەوپایەی ئیمان و لە گرەوی تاعەتدا بدۆڕێنێ. ئەمە عەقڵی پیاوە ئەم شانۆگەرییە (داستانە) ئەفسانەییەمان بۆ دەگێڕێتەوە. شەیتان بۆ دەچێتە پێستی مار، تا لە تابلۆی ڕۆمانسییانەی چیرۆکی گوورانکنی تەوراتدا یەکەم ژن بخرۆشێنێ، ئەگەر دەلالەتی قێزەونی لە غەریزەی سێکس نەکاو بەم ڕووداوە گەورەیەش، کە ئیمانی نوێ بۆمانی دەگێڕێتەوە- هەموو ئامانجەکەش ئەوەیە: سەرەتای گوناه بدرێتە پاڵ ژن؟ ئێستا ژن لە ڕووی ئیمانەوە و لە ڕووی ئاکارەوە تاوانبارە. ئەو تاوانەی، کە هەڵەی مێژوویی هەموو هەڵەکانە. بەم ڕەنگە ئەفسانەی تراژیدیای ژن دەست پێدەکا. بەم ڕەنگە مرۆڤایەتی واز لە پرەنسیپی لێبووردن دەهێنێ، بەر لەوەی لە ئیمان و عەقڵەوە فێری ئەم پرەنسیپە ببێ، بەم ڕەنگە بەهای ئاکار لەسەر بنەمای نالێبووردن دادەمەزرێ. پەروەردگار لێبووردەیە و نالێبووردەشە. ئەمە پرەنسیپی دوالیزمانەی شەریعەتی پاتریارکییە. لە سایەی ئەم شەریعەتەدا، کێ لە ئازادی ژن دەبوورێ؟ کێ هەیە بە ئازادیی ژن نەڵێ بەدڕەوشتی و تاوان؟ کێ هەیە بە ئاکاری نالێبووردەیی، باس لە شەرەف و ڕەوشت بەرزی نەکا؟ کێ هەیە دەیەوێ تێبگا، کە ئاکار لە سایەی ئەم شەریعەتەدا زیندانە بۆ ژن و دەسەڵاتە بۆ پیاو؟ ئەو شەریعەتەی کە وێنەی جەنگێکی ئەخلاقییانە بە جیهان دەبەخشێ. پێموایە پرسیارە گرنگەکە لێرەیە: بۆ لە تەوراتی پیرۆزدا، پەروەردگار بەر لە ئافرەت پیاو دەگوورێنێ؟ بەڵام لەگەڵ ئەوەش دەشێ ئەم پرسیارە لە بەرانبەر ڕەوتی مێژوودا، شتێکی بێ مانا و چرووک بێ.

لە ڕاستیدا ئێمە دەمانەوێ بڵێین، پرەنسیپی ئاکار لە گوتاری باوکسالارانەی تەوراتدا، بنەمایەکی واقیعی - مێژوویی شارستانانەی خۆی هەیە، کە دەتوانین بەسەردەمی گەڵاڵەبوونی باوەڕی یەکتاپەرستیی ناوزەدی بکەین: سیستەمی فرەخودایی، کە ڕەگەزی (مێ)ش بەشێک بووە لە ئایدیۆلۆژیای ئەم سیستەمە، بە تەواویی بەرەو لەناوچوون دەچێ. دەشێ لە ڕووی ئابووریشەوە ئەمە سەردەمی لووتکەی موڵکایەتی تایبەت (تاک) بێ، کە لە فۆرمی ئایینی و سیاسیدا خۆی بەرجەستە کردووە. لێرەدا موڵکایەتی تایبەت مۆرکێکی ڕەهای ئایینییانەی هەبووە، کە لە دەسەڵاتی تاکە کەسانی چینی تیۆکرات و فەرمانڕەوادا بەرجەستە بووە. هیچ یاسایەکی مەدەنی ئەوتۆ نەبووە، کە مافە مەدەنییەکانی تاکە کەسەکانی گەل

بپارێزێ. دەمەوێ بڵێم: ئەم موڵکایەتی تایبەتە هێشتا ڕەهەندێکی میتافیزیکانەی ڕەها شەرعیەتی پێداوە، نەبۆتە ئەو ڕەهەندە (دیاردە) واقیعی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەی، کە دواتر لە فەلسەفەی دیموکراتی لیبراڵی بۆرژوازیدا ڕەنگ دەداتەوە. ئەوسا باوکەکان (باوکە پیرۆز و دیاریکراوەکان)، ئەم مافی تایبەتەیان بۆ دەسەڵاتی دنیایی و ئایینیی خۆیان بەکاردەهێنا. لەوێ تاکە کەسی ڕەها هەبوو، جەماوەرێکی کۆیلەش هەبووە؛ بەڵام لە دیموکراسییەتی سەرمایەداریدا، پرەنسیپی ئازادی و مافە مەدەنییەکان لە یاسا و دەستووردا بۆ هەموو تاکەکانی گەل دانی پێدا دەندرێ، لێرەوە پەرەستاندنی سەرمایەداری لەپێناو بازاڕی ئازاددا، دەبوایە ڕەهەندێکی دیموکراسی واقیعیانە بە ئیرادەی تاکەکان ببەخشێ. هەڵبەت شۆڕشە مەعریفی و زانستییەکانی سەردەمی لەدایکبوون و گەشەکردنی بۆرژوازی، شۆڕشی ڕەخنەبوون لە کولتووری میتافیزیکی موڵکایەتیش، شۆڕشی ڕەخنە بوون لەو واقیع و کولتوورە میتافیزیکییەی، کە خودا (یەهوە) لە سایەیدا ببووە خوایەکی باڵای ئەوتۆ، هەرچەندی مەزندە بکەی لە گەلەکەی دوورکەوتبۆوە.. بەمە ئەو پشکدارییە کۆنەی نێوان خۆی و گەلەکەی کۆتایی پێهات و پێوەندی گفتوگۆ لە نێوان من و تۆدا پچڕا و لە بری ئەمە جەبرییەتی مێژوو جێگەی گرتەوە» (٢٨) دیارە «جەبرییەتی مێژوو»، جێگەی پچڕانی پێوەندی میتافیزیکی و ڕۆحی هەردوو ڕەگەزەکەشی گرتەوە.

لە واقیعدا ژن لە واقیعی ژیانی کۆمەڵایەتی و چالاکییە ئابووریی و ئایینییەکان دادەبڕا. پێدەچێ ئەو لە سیاقی کۆیلەیی کۆمەڵایەتیدا، خزمەتی ئیمانی باڵادەستی پیاوی کردبێ. لێرەوە لە بری عەشق، جەبری ناعەدالەتی کۆمەڵایەتی بووە میکانیزمی بەستنەوەی ژن و پیاو پێکەوە. لێرەدا عەشق بەناوی زیناوە حەرام دەکرێ. تەنانەت بە هەموو شێوەیەک و بەر لە هاوسەرایەتیش قەدەغە دەکرێ. دەستوورێکی دیاریکراوی ڕەها، پێوەندی و دامودەزگاکانی کۆمەڵگە ڕێک دەخا. ئەم ڕێکخستنە لەسەر بنەمایەکی تیۆکراتی-پاتریارکییانە ئەنجام دەدرێ.

ئێمە پێویستمان به کولتوورێکی نوێی یاسای ئەخلاقیش هەیە، کە مافە مەدەنی و کەسۆکییەکانی تاک بپارێزێ

بنەمای ئەم ڕێکخستنەش پرەنسیپی هەڵەی گەورە پێکی دەهێنێ. بەم ڕەنگە پەیامبەران ویستوویانە «مێژووی کۆن هەمووی لەناو بچێ و مێژووی نوێ جێگەی بگرێتەوە» (٩). ڕاستییەکەی لەم جیهانە نوێیەدا، میتافیزیکای نێر بەسەر میتافیزیکای مێدا سەرکەوت، ئەم سەرکەوتنە دەلالەتی لەو واقیعە دەکرد، کە پیاو زاڵە بەسەر ژندا. دەشێ هێمایەکی ئەم سەرکەوتنە هەتا ئەمڕۆش، لێدان و ئەشکەنجەدانی ژن بێ لەلایەن پیاوەوە. ئەشکەنجەدان لە هەر ئاستێکدا بێ، دەلالەت لە هیچ نەکا، دەلالەت لە دەسەڵات دەکا. لە کۆمەڵگەی نادیموکراسیدا براوەکان (بەدەسەڵاتەکان) ئەشکەنجەی دۆڕاوەکان (بێ دەسەڵاتەکان) دەدەن. جەنگ گەلێک جار بەرهەمی نادیموکراسییەتە لەنێوان دەسەڵاتدار و بێ دەسەڵاتدا. ئەمەش پرەنسیپی هەموو چەوساندنەوەیەکە.

لە هەر کۆمەڵگەیەکی تەقلیدی نادیموکراسیشدا، ئەمە پرەنسیپی پێوەندی نێوان دەسەڵاتی سیاسی و گەل و نێوان تاک و کۆمەڵگە و نێوان ژن و پیاوە. لێرەوە میکانیزمی قەهر و چەوساندنەوە ئەم پێوەندییانە ڕێک دەخا. بێگومان ئەم پێوەندییانە بەهای ئاکاری خۆشیان هەیە، کە لە ئاستی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا چەمکی وەک یاخیبوون و خیانەت و ئاژاوە و بەڕەڵڵایی و بەد ڕەوشتی و... دەلالەتیان لێدەکەن. سیاقی ئاکار بۆ کەسایەتی ژنیش (لە سایەی سیستەمی کۆمەڵایەتی ئێمەدا) لەم دەلالەتانە بەدەر نییە. واتە هەمیشە ژنی ئازادیخواز بەگوناهە ئاکارییەکان تۆمەتبار دەکرێ. ئەم گوناهە ئاکارییانە (بە بۆچوونی من) هەر چۆن بۆیان دەچی، لە بنەڕەتدا دەگەڕێنەوە بۆ ئاکار و ڕەوشتی سێکس. لێرەوە چەمکی پاکیزەیی بەهایەکی ئاکاریانەی مەزنی بۆ کەسایەتی ئافرەت هەیە. دەقە پیرۆزەکانی ئایینەکان وەک مەرجێکی ئیمان و ئاکاری باڵا هەموو جەخت لەسەر ئەم بەهایە دەکەنەوە، بۆ نموونە: لە تەوراتدا هاتووە لەسەر بەهای مەزنی پاکیزەییدا، کە باسی ڕەفقەت دەکا-دەڵێ: «کچێکی زۆر جوان بوو، پاکیزە بوو، هیچ پیاوێک دەستی لێ نەدابوو» (١٠). لێرە وەک دەبینین خەسڵەتی پاکیزەیی دەبێتە پرەنسیپی نرخی مرۆیی و ڕەوشت بەرزی و پایەی ئیمانی ئافرەت، دەشێ نرخی جوانیی هەموو شتێک، لە نوێیاتی و پاک و خاوێنیدا بێ. تۆ بڵێی ئەم ڕەهەندە ماددییەی ژنیش وەک هەر کاڵایەک، دەلالەت لە بەهای پاکیزەییەکەی نەکا؟ واتە پیاو (تۆ تەماشای دەسەڵاتە کۆمەڵایەتی و ماددییەکەی پیاو بکە؟) نرخ بەو ژنە دەدا، کە پاکیزەیە (نورت و نوێ

و پاک و خاوێنە)(١١). ئەم ڕەهەندە ئەخلاقییە، ئەگەر لە کۆمەڵگەی ئێمەدا هەموو ژنێک بگرێتەوە، ئەوا بۆ پیاو وەها سەرتاپاگیر نییە. پیاو لە هەموو حاڵەتێکدا کەمتر کەسایەتییەکی ئەخلاقییە. کاتێکیش بەپێی پایەی دەسەڵات هەڵدەکشێ، ئەوا ئەو نەک هەر بە ئەخلاقی باو پابەند نابێ، بەڵکو یاسا و هەلومەرجی ئەخلاقیش دەبێتە بەشێک لە بەرژەوەندی دەسەڵاتەکانی. بە کورتی دەمەوێ بڵێم، پیاو هەموو ئازادییەکی بۆ خۆی دەوێ، وەلێ بۆ ژن ئیلتیزامی ئەخلاقی دەوێ. لە هەمان چوارچێوەدا وەک یاسایەک لە کتێبی پیرۆزدا هاتووە: «ئەگەر کیژی کاهین زینای کرد پێویستە بسووتێندرێ، چونکە پیرۆز بوونی باوکی پیس کردووە»(١٢). دیسان هەر لە بارەی کاهینەوە دەڵێ: «با ژنێکی پاکیزە لەناو هۆزەکەی خۆی بهێنێ، ئەوە نابێ نەبێوەژن و نەتەڵاقدراو و نەزیناکەرێکی ناپاک بهێنێ، نەبادا ڕەچەڵەکی خۆی لەناو گەلەکەی خۆی پیس بکا، چونکە منی پەروەردگار پیرۆزم کردووە»(١٣)، دەشێ لە یاسای فیکری پاتریارکیدا، کە پیاو پیرۆز بوو، تاوانبارکردنی ئافرەتیش ببێتە یاسایەک و حوکمێکی شەرعی. ڕاستییەکەی ئایدیۆلۆژیای پیرۆزکردنی پیاو لەسەر ئەو بنەمایە قووت دەبێتەوە، کە لە دەرەوەی بەهاکانی ئیمان و باوەڕی ئایینێکی دیاریکراودا چەپەڵییەکی ڕەها هەیە. دەشێ بەهای ئازادی ژنیش یەکێک بێ لەم چەپەڵییانە، کە ناکۆکییەکی زۆری لەگەڵ بەهای پیرۆزی دەسەڵاتی ئایدیۆلۆژیای پیاو هەیە.

کتێبی پیرۆز لێرە بەشێوەیەکی دیکە کۆمەڵگە ڕێک دەخاتەوە: هەموو خەسڵەتێکی پیرۆز بۆ نێرەکانە. ژنیش لەناو دیاردە کۆمەڵایەتییەکاندا حوکمی تاوانی بەسەردا دەدرێ. ئەو دیاردانەی کە وەک واقیعی کۆمەڵایەتی لە دەرەوەی ویستی ئەون و یاسایەکی پیرۆز هەیە لە دەرەوەی ویستی ئەو حوکمی چاکە و خراپەیان بەسەردا دەدا؛ کەواتە کە لە ڕووی پلەی ئیمانەوە پیاوی پیرۆز هەبوو، لە ڕووی پلەی ئاکاریشەوە دەبێ ژنی پاکیزە هەبێ. ڕەنگە لێرەوەش بێ ئیرادەی پیرۆز بتوانێ ئیرادەی ناپیرۆز بسووتێنێ. بەم پێوەرە ژنی ناپاکیزە دەسووتێندرێ (یا دەکوژرێ)، هەر بەم پێوەرەش هەموو دیاردە ناپیرۆزەکان (بە نموونە وەک چاپەمەنی و کتێب) دەسووتێندرێن. ئەم وەزیفەیە (وەزیفەی خۆسووتاندن) لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، ئێستا ژن بەخۆی بەدەستی خۆی ئەنجامی دەدا. زۆربەی جاریش ستەمی ئاکار وا لە ژن دەکا پەنا بۆ ئەم کارە ببا. ئەمەش ڕاکردنە لە دەست ستەمی دەسەڵاتی ئاکار. ڕاستییەکەی دڵڕەقی دەسەڵاتی خێڵەکیی پیاو (ئەو دەسەڵاتەی، کە بەهایەکی ئاکاریی مێژوویی نێونەتەوەیی هەیە) دەگاتە ئەو ڕادەیەی، کە مرۆڤ بسووتێنێ، یاخود بە شەیتانی بچوێنێ و بەردبارانی بکا.

(لە هیندستاندا هەتا سەردەمی کۆلۆنیالیزمی بەریتانیاش، کە ئەوان ئەم دیاردەیان قەدەغە کرد، ژنی زیندووی پیاوی مردوو، لەگەڵ ئەودا دەسووتێندرا). ئەمەیە ماهیەتی ئیرادەی توندوتیژانە، کە بەدرێژایی مێژووی ئیمپراتۆریەتە پاتریارکییەکان، حوکمی ئیرادەی دەسەڵات و ئیرادەی کۆمەڵگە مرۆییەکانی کردووە: یا منی ئیماندار هەم، یا ئەوی دیکەی شەڕانگێز و کافر هەیە (سەرەتای هەموو ئاخاوتن و باوەڕ و بیرکردنەوە و دەسەڵات و دامودەزگایەکی نادیموکراسیانە)؛ یا دەسەڵاتی ڕەها هەیە، یا جەماوەری کۆیلە هەیە؛ یا ژنی پاکیزە هەیە، یا سووتاندن و کوشتن هەیە؛ یا ئاخر زەمان و بەرەڵڵایی و بێ شەرمی هەیە، یا بەناوی تاعەت و ئەخلاقەوە ئەشکەنجەدان و لێدانی ژن هەیە... لە ئەنجامدا هەموو جیهان، ڕۆحێکی گوناهکارانەی شەڕانگێزانەی هەیە، کە خواست و لێپرسینەوەی پەروەردگار هەرگیز بە شێوازی تاعەتی مرۆڤ لەسەردەمە جیاوازەکاندا دابین نابێ. لێرەوەش لە ناو ئەو ململانێیەی ناو گەوهەری ئیماندا، گومانی ئەخلاقی لە ژن گومانێکی هەتاهەتاییە. بەم ڕەنگەش خواستی جەستەی ژن لە دەرەوەی ئەم ئیمانەدا، تابۆ دەکرێ و دەلالەتی ناپاکی پێدەبەخشرێ. گرفتەکە لێرەیە پیاو بە ئیرادەیەکی گەردوونیانە، داوای پەیڕەوکردنی ئەم ئیمانە دەکا، بەبێ ئەوەی ژن هیچ بەشدارییەکی ئەوتۆی لەم ئیرادەیەدا هەبێ. ئیرادەی ژن ئیرادەیەکی نێگەتیڤە، کاتێک بە ئیرادەی گوناهکارانەی قسەی خوای شکاند و پیاوی فریودا و مرۆڤی لە ویستی نەمری بێبەش کرد، ژن ئیرادەی شەڕانگێزانەی هەڵبژارد، بۆ ئەوەی مرۆڤایەتی لە بەهەشتدا دەربکرێ. ئەمە ڕاڤەکردنێکی ناعەقڵانی ستەمکارانەیە، بۆ ناکۆکییەکانی نێوان هێزی چاکە و هێزی خراپە، ئەمە ئەو ساتەوەختەیە لە سەرکەوتنی شارستانییەتی پاتریارکیدا، کە دۆڕاوەکان (ژن) دادگایی دەکرێن و سزا دەدرێن. لێرەوە شەریعەتی کتێبی پیرۆز ژن سزا دەدا بەسووتاندن و پیاوە سەرچڵەکانیش (کوڕە کاهینەکانی هارون) بە مەرگ سزا دەدا.

من لێرە باسی سیستەمی ئاکارێکی دوو فاقانە دەکەم، کە لە گەوهەری شەریعەتی کۆمەڵگەی خێڵەکی-

پاتریارکیدا بەدی دەکرێ. کۆمەڵگەی ئێمەش بەشێکە لەم شەریعەتە و بەشێکە لە کولتووری ئەم کۆمەڵگەیە. کۆمەڵگەیەک، کە یاسای ئاکاری کۆمەڵایەتی باو ئازادییە تایبەتییەکانمان وەک تاک، لێ زەوت دەکا. ئیرادەی خێرخوازانەی ڕەسەنی خوا، دژ بە ئیرادەی ئازادانەی ئێمە بەکاردەهێندرێ. (ئەمە گەوهەری کولتووری میللی و فەرمی ئێمەیە). دەسەڵاتی سیاسیش لەم یاسایە لانادا، بۆ ئەوەی سزای تاک بدا. (دیارە من مەبەستم لە دەسەڵاتی سیاسی کوردییە، ئەگینا من دەسەڵاتی داگیرکەرم بەلاوە گرنگ نییە، چونکە داگیرکەر خۆی هەموو شتێکی قێزەونە).

دەسەڵاتی سیاسی بەرگری لەو یاسایانە دەکا، کە باون؛ یا لە باشترین حاڵەتدا خۆی بە بەرپرسیار نازانێ بەرانبەریان. ئەمڕۆ هیچ هێزێکیش لە کۆمەڵگای ئێمەدا نییە بتوانێ ئەم یاسایانە بگۆڕێ.

هێشتا کۆمەڵگەی ئێمە شەرم لە هەموو گۆڕانێک دەکا، کە بەرەو کرانەوەی فیکری و کۆمەڵایەتی و ڕەوشی مۆدێرنە بڕوا. هەمان بەهایە تەقلیدییەکان ئیرادەی مرۆڤ ئیفلیج دەکەن. هەمان ئەو چەمکی شەرەفەی کە هەزاران ساڵە باسی لێوەدەکرێ، پێوەرە بۆ چاکە و خراپەی مرۆڤ و بۆ ڕەوشت بەرزیی و ڕەوشت نزمیی تاکەکەس. هەمان سزایە بەربەرییەکان لە ژیانی کۆمەڵایەتی ئێمەدا پەیڕەو دەکرێن و هەمان تاوانە کۆمەڵایەتییەکان دووبارە دەبنەوە. هەمان پێوەری ئاکار ئیمانمان پێدەبەخشێ: عەشق نەکەین؛ بەدوای سروشتی هەڵەی جەستەی خۆمان نەکەوین؛ شەرم بکەین لە دەسەڵاتە دنیایی و ئاینییەکان؛ ملکەچ بین بۆ ویستی ناعەقڵانی کۆمەڵگە؛ لەگەڵ ڕەوشتی باو و سیستەمی کۆمەڵایەتی باو بسازێین؛ بترسین لەو تۆمەتانەی کە کۆمەڵگە بە ویستی ئارەزوومەندانە و ئازادانەی ئێمەی دەبەخشێ. بە کورتی باوەڕ بێنین بەو بەهایانەی کە ئەمڕۆ زۆربەیان بەهای نێگەتیڤن، ئەگەر بەراوردیان بکەین بەو بەها مرۆییانەی کولتووری نوێ باوەڕی پێیان هەیە. ڕاستییەکەی لێکدژییەکی زۆر لەنێوان ئەو بەها تەقلیدییانە و بەها مرۆییەکانی کولتووری نوێ هەیە. یەکێک لەو جیاوازی و لێکدژیانە، ئازادی تاکە، کە بەهای تەقلیدی دانی پێدانانێ، کەواتە ئێمە پێویستمان بە کولتوورێکی نوێی یاسای ئەخلاقیش هەیە، کە مافە مەدەنی و کەسۆکییەکانی تاک بپارێزێ. لەم گۆشەنیگایەوە دەمەوێ بڵێم: پێوانە و بەهای ڕەوشتی ژن جیاوازە لە پێوانە و بەهای ڕەوشتی پیاو. گەلێک جار ئەوەی بۆ ژن نەنگییە، بۆ پیاو شکۆ و سەربەرزییە، مافی مرۆڤی ئافرەت دەبەستریتەوە بە هەلومەرجی ئاکار. ئەم مافە بۆ پیاو بەندە بە هەلومەرجی ماددی و دەسەڵاتەکان لە کۆمەڵگەدا. مافی سروشتی ئافرەت بە بەهانەی ئاکار پێشێل کراوە. ئەم مافە بۆ پیاو لە هەمان چوارچێوەدا هێندە باجی لەسەر نییە.

ژن بەچەمکە ئاکارییەکان پێناسە دەکرێ، پیاو بە چەمکە کولتووریی و ماددییەکان: دەسەڵات، پارە، پلەوپایە.. ئینجا بەهای ئاکار (ئاکاری تەقلیدی خێڵەکی پاتریارکی)، ڕەهەندی شوێنی داخراو بە جەستەی ژن دەبەخشێ و ڕەهەندی زەمەنی داخراو بەکەسایەتی کۆمەڵایەتی ئەو دەبەخشێ. زەمەن و شوێن لەنێوان ژن و پیاودا بەش دەکرێ. زۆرترین شوێن و زەمەن پیاو داگیری دەکا و کەمترینیش ژن داگیری دەکا. زەمەن و شوێنی ژن لە حەشارگە دەچن، کە ڕەمزن بۆ ئەخلاقی تەسکی پاتریارکی. ئەم حەشارگانە زەمەنی تەنیایی درێژ دەکەنەوە و کۆتایی بەهۆشیاری و بیرکردنەوەی مەعریفی ئافرەت دەهێنن. زەمەن و شوێن لەناو ئەم حەشارگایانەدا نابنە زەمەن و شوێنی مەعریفی و نابنە زەمەن و شوێنی چالاکییە ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان. نابنە ئەو ئیرادە بەهێزەی، کە مرۆڤ پێویستی پێیەتی... ئینجا بزووتنەوەی بەمەدەنیکردنی کۆمەڵگە، لەناو ئەم حەشارگایانەدا دروست نابێ. ئەم حەشارگایانە بەرهەمی کولتووری خێڵەکین؛ کە کتێبی پیرۆز ئەرکی جێبەجێکردنی یاسا میتافیزیکییەکان و شەریعەتی ئاینییان پێ دەسپێرێ.

هێشتا کۆمەڵگەی ئێمە شەرم لە هەموو گۆڕانێک دەکا کە بەرەو کرانەوەی فیکری و کۆمەڵایەتی و ڕەوشی مۆدێرنە بڕوا

ڕاستییەکەی زەمەن و شوێنی ژن، دەلالەت لە شاردنەوەی جەستە و لە شاردنەوەی عەقڵ و زمانی ئەو دەکەن. دەلالەت لە پیرۆزی ئەو پەردەیە دەکەن، کە دڕاندنی لە دەرەوەی پاکیزەییدا کارەساتە. زەمەن و شوێنی ژن مێژووی دەرکردنی ئەوە لە فەزای دەسەڵاتی پاتریارکییدا. زەمەن و شوێنی ژن دەلالەت لەو پاکیزەییە دەکەن، کە ئازادی ژن پیسی دەکا. دەسا هەموو شوێن و دامودەزگایەکان لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، موڵکی زەمەنی

کۆمەڵایەتی و سیاسی پیاون. لە ئەنجامدا ژن دەکەوێتە دەرەوەی پێناسە مرۆییەکان و ئیدی عەقڵی پیاو وەسفی جیا جیای بۆ دەکا: عەقڵی تیۆکراتی دەگاتە ئەو ڕادەیەی بڵێ: «ئایا دەبێ ئافرەتیش ڕۆحی هەبێت؟» (١٤). ئەمە یەکێک لە ئوسقوفەکانی «ماکۆن» لە سەدەکانی ناوەڕاستی ئەوروپادا پرسیاری کردبوو، «لەکاتێکدا کە پێی وابوو ئاژەڵیش وەکو مرۆڤ، واتا وەکو پیاو ڕۆحی هەیە..» (١٥).

ئوسقوفێکی دیکەش «زۆر بە ڕوونی و ئاشکرایی پرسیاری ئەوەی کردبوو: «ئایا وشەی مرۆڤ ئافرەتیش دەگرێتەوە؟» هەموو ئەوانەش پاشماوەی بیری مامۆستای یەکەم بوون- ئەرستۆ» (١٦). ئەم فەیلەسووفە بە خۆشی پێی وابووە «لەسەر ژن پێویستە گوێڕایەڵی ڕەهای مێردەکەی بێت. ژن لە بەرامبەر مێرددا وەکو کۆیلە وایە لەبەردەم خاوەنەکەیدا، چونکە ئافرەت بوونەوەرێکە بە بەراورد لەگەڵ پیاودا پەرەسەندنێکی ئەوتۆی بەخۆوە نەدیوە. ئافرەتان توانای بەڕێوەبردن و بڕیاردانیان نییە و بۆیەشە ناتوانن سەربەخۆ بژین. کەواتە پەروەردەکردنی ئافرەتان دەبێ لە هی پیاوان جیاواز بێت، چونکە دواتر چالاکی لێک جیایان دەکەوێتە ئەستۆ، ئازایەتی ئافرەت لە گوێڕایەڵی و ئازایەتی پیاویش لە فەرماندان دایە» (١٧) دەشێ گوناهی یەکەم (هەڵەی گەورە) سەرەتای ئەو مێژووە بێ، کە پیاو لە ئاستی کولتووردا و لەناو دەقە پیرۆزەکاندا، بە بیری فەلسەفی و بە فەلسەفەی ئیمانی یەکتاپەرستانە، (وەک من لێرە ناوی لێدەنێم) ئیمپراتۆریەتی ئاکار دادەمەزرێنێ. ئەو ئیمپراتۆریەتی ئاکارەی کە نابێ لەبیری بکەین. «سۆفستاییەکانی پێش زایین لەیۆنان و نیتشەی ئەڵمانی سەدەی نۆزدەیەم (١٨٤٤-١٩٠٠) وایان داناوە کە قانوونی ئاکار و بەهاکان دەستکردی دەست ڕۆیشتوو و زۆردارانن بۆ کۆنترۆڵکردن و چەوساندنەوە و سەرکوتکردن و ژێر دەستکردنی بێ دەسەڵات و نەداران» (١٨). تۆ بڵێی ئیمانی پیاو دەبوایە وا دەست پێبکا، ژنێک تاوانبار بکا؟ بۆ ژنێک نەبوو پیاوێک تاوانبار بکا؟ یاسای ئیمانی پاتریارکی بەم شێوەیە یاسای سروشتیشی شێواندووە: ژن لە پەراسووی پیاو دروست بووە. لێرە پرۆسەی گۆڕاندن زۆر بەشێوەیەکی نالۆژیکانە دەشێوێ. ئافرەت لە چوارچێوەی پرۆسەی گۆڕاندنی بە مرۆڤ بوون دەردەهێندرێ و دەبێتە بەشێکی ئۆرگانی لاوەکی لە لەشی پیاو. بەم پێیە فیۆرباخ ناحەقی نەبووە، کە دەڵێ: «ئایین جەوهەری منداڵێتی مرۆڤایەتییە» (١٩).

لەبەر ڕۆشنایی بەراوردکارانەی ئەم بۆچوونەدا دەتوانین بڵێین: ئەندێشەی منداڵ ئەندێشەیەکە زەمەنی واقیعی تێدەپەڕێنێ. بە ئامرازی لێکچواندن وێنای ڕاستییە سەرەتاییەکان دەکا. ئێمە دەشێ لە منداڵیماندا، بە ئەندێشەی بەریئانەی خۆمان، وێنای کەسایەتی یەزدانمان کردبێ بەشێوەی هەور... موساش لە (کتێبی پیرۆز)دا هەمیشە، کە باسی دەرکەوتنی شکۆی یەزدان دەکا، بە هەور و دوکەڵ و ئاگری دەچوێنێ. ئەمە لۆژیکی بیرکردنەوەی منداڵە، کە حەزی لە بیستنی چیرۆکە ئەفسانەییەکانیشە. منداڵ بەریئە لە ئاست واقیعدا، بەڵام ئەندێشەی پاتریارکی هەرگیز ئەم بەرائەتەی نییە. منداڵ سروشتی بیرکردنەوەی وای لێدەکا، ئەندێشەی بێ سنووری هەموو شتێک بکا، بەڵام بیرکردنەوەی عەقڵی پاتریارکی لەسەر بنەمای ئیمانێکی جەنگاوەری نابەریئانە دروست بووە. دەشێ گەورەکان وێنەی خوا، بە نادیارێکی بێ سنوور بچوێنن، عەقڵی پێگەیشتوو لە ڕێگەی گەشەکردنی ئیمانەوە، یا لە ڕێگەی کاریگەریی و درک پێکردنی کولتوورییەوە، وێنەی خەیاڵی یەزدان دەبینێ. منداڵ بەرلەوەی ئەم ئیمانەی هەبێ، لە ڕێگەی کاریگەری کولتوورییەوە (دەوروبەر، پەروەردە...) خوداوەند دەبینێ و دەیناسێ و ئیمانێکی ناڕۆشنی لە بەرانبەر گەورەیی و ترسی خوادا هەیە. ئەو هێشتا ناچێتە مزگەوت، تا لەوێوە ئاشنایەتییەکی ڕۆحی لەگەڵ خوادا پەیدا بکا و ئینجا لەسەر بنەمای ئەم پێوەندییە «ئیمانە» وێنای خوا بکا. لە هەموو حاڵەتەکاندا، کە منداڵ ناتوانێ بە بیرکردنەوەی لۆژیکی وێنای میتافیزیکا بکا، لەسەر بنەمای وێنە بەرهەستەکانی (یاخود دیاردە سادەکانی) واقیع، وێنای شێوەی نادیاری کەسایەتی خواوەند دەکا. دیارە فیۆرباخ مەبەستی لەو لایەنەی منداڵێتی ئایینە، کە ئەندێشەی نالۆژیکانە بەرهەم دەهێنێ. نالۆژیک بەو واتایەی، کە هیچ پێوەندییەکی بەحەقیقەتە بەرهەستەکانی واقیعەوە نییە و وێنای یاساکانی سروشت و گەردوونیش دەکا (بەر لەسەردەمی زانستی نوێ) بە ئەندێشەیەکی سادەی نالۆژیکانە.

لە گێڕانەوەی چیرۆکی سەرەتای پەیدابوونی تۆرەمەی ئادەمیزاددا، زۆربەی هەرە زۆری کەسایەتییەکان پیاون

پیاو کاراکتەری سەرەکی سەر شانۆی ژیانە. خوداوەند تەنیا پشت بەوان دەبەستێ و ئەوان دەکاتە پەیامنێری خۆی

لێرەوە لەسەر بنەمای خوێندنەوە و دیتنی مێژووی عەقڵێکی سادەی میتافیزیکی، فیۆرباخ ئەم بۆچوونەی خۆی هەڵدەهێنجێ.

بە هەرحاڵ من دەمەوێ ئێستا ئەوەش بڵێم، کە دەقەکانی ناو کتێبی پیرۆز (بە هەردوو بەشەکەیەوە)، بە بیرو ئەندێشەی پیاوەکان نوسراون (موسا، یەشوع، سامۆئێل، مەتی...). ئەو کتێبەی کە من بە (مانیفێستی دەسەڵاتی پاتریارکی) وەسفم کرد... ئا لەم کتێبەدا و لە بەشی (سفری دروستبووندا)، لە گێڕانەوەی چیرۆکی سەرەتای پەیدابوونی تۆرەمەی ئادەمیزاددا، زۆربەی هەرە زۆری کەسایەتییەکان پیاون: ئادەم و قابیل و هابیل و لامەک و شیت و ئەنوشە و نوح و ئیبراهیم و ئیسحاق و یاقوب و لووت و... دەیان ناوی دیکە.. لێرە گێڕانەوەی ژیاننامەی مرۆڤ، گێڕانەوەی ژیاننامەی پیاوە. ئەو ناونیشانی پرۆسەی گووراندنە. ئەو گەوهەری دەستپێکردنی ژیانی مرۆڤایەتییە. ئەوان بەرێکی باسی ساڵەکانی تەمەنیشیان دەکرێ: تەمەنە ئەفسانەییەکان. پیاو کاراکتەری سەرەکی سەر شانۆی ژیانە. خوداوەند تەنیا پشت بەوان دەبەستێ و ئەوان دەکاتە پەیامنێری خۆی؛ کەچی لەم مانیفێستی ئیمانی پاتریارکییەدا، ناوی ئەو ئافرەتانەی کە دێ لە چاو پیاوان، بە پەنجەی دەست دەژمێردرێ: (حەوا و عادەت و سیلەت و سارای و هاجەر و رفقەت و..). پێدەچێ ئەفسانەی تەمەنی پیاوەکان، ئەم ئەفسانەیەشی بە تەمەنی ژنەکان بەخشیبێ.

هەموو ئەوانەی، کە لە (ئادەم و حەوا) لەدایک دەبن و ناویان دێ و دیارن کوڕ (نێر)ن. ئێمە نازانین هاجەر و سارا و ژنەکان دایک و باوکیان کێیە و کچی کێن؟ بەم ڕەنگە کتێبی پیرۆز (سەردەمی کۆنی) پێرستی ژیاننامەی شوناسی پیاوە. لێرەدا گوتاری پیاو لە چوارچێوەی ئیمانی یەکتاپەرستیدا، باسی بنەڕەتی بێ خەوشی مرۆڤانەی خۆی دەکا، بنەڕەتێک، کە پیرۆز و قارەمانە و ئەفسانە دایدەهێنێ. (ئادەم)ی بێ گوناهـ (پەروەردگار یەکەمجار پیاوی گووراندووە، دواتر بڕیار دەدا ئافرەتێکی بۆ بخوڵقێنێ) بە گوناهی ژنێک، (کە لە پەراسوویەکی ئەو گووراوە) هەڵدەخەڵەتێ. نووح ڕەچەڵەکی مرۆڤ لە قوڕانی یەکجارەکی ڕزگار دەکا: (دەبێ بزانین بونیادی ئەفسانەیی لە مێژووی ژندا، وێران دەکرێ و ڕەت دەکرێتەوە)(٢٠). ئەبرام یەزدان بەڵێنی خاکی (کەنعان)ی پێدەدا، تا لەوێ ببێتە خاوەن نەتەوەیەکی مەزنی هەڵبژاردە (بەنی ئیسرائیل)، هەموو نەتەوەکانی سەر ڕووی زەوی بەرەکەتی ئیبراهیم و (بەنی ئیسرائیل)یان دەگاتێ. (سارە)ش لە سایەی باوکی دووەمی مرۆڤایەتیدا، دەبێتە میرژن. بێگومان ئێستا دەبێ (سارە) لە ئاست پایەی پیاوێکی وەک (ئیبراهیم)دابێ، یا بڵێین پایەی (سارە) بەرئەنجامی پایەی (ئیبراهیم)ە لە ڕووی پایەی کۆمەڵایەتی و ئایینییەوە. خواوەند بە ئەبرام دەڵێ: «دەی ها من پەیمانت پێدەدەم دەبیتە باوکی زۆر لە نەتەوەکان. لەمەودوا ناویشت ئەبرام نییە (بە واتای باوکی پایەبەرز)، بەڵکو ناوت دەبێتە ئیبراهیم (واتە باوکی جەماوەر)، لەبەر ئەوەی من دەتکەمە باوکی جەماوەرێک لە نەتەوەکان... لە تۆدا پادشایەکان پەیدا دەبن.. بە تۆ و بە زوورییەتت لەپاش خۆت موڵکی هەتاهەتایەی هەموو خاکی کەنعانتان پێدەبەخشم، کە تۆ غەوارە بووی لەوێدا و منیش دەبمە خودایان»(٢١). پەروەردگار بە ئیبراهیم دەڵێ: «بەڵام لە ئێستا بەدواوە بە سارای ژنت مەڵێ سارا، بەڵکو ناوی سارەیە (واتە میرژن). پیرۆزی دەکەم و کوڕێکی پێدەبەخشم. پیرۆزی دەکەم ودەیکەمە دایکی گەلان. لەودا پادشای نەتەوەکان پەیدادەبن...»(٢٢). لێرەدا کە سارا وەک ئیبراهیم لە تەمەنی پیری خۆیاندا، گومانیان لەم منداڵ بوونە هەیە، هەردووک پێکەنینیان بەم مزگێنییەی خوداوەند دێ و بڕوا ناکەن، کەچی خوداوەند (بەپێی دەقی تەورات) تەنیا لێپرسینەوە لەگەڵ سارە دەکا، کە پێکەنیوە. هەمیشە مژدەی منداڵ بەخشینیش، کە یەزدان بە پەیامبەرانی دەدا کوڕ (نێر)ن.(٢٣)

لەم ساتەوەختە پەرجوویینەدا، خوداوەند بەکچ بوون مژدە بە پەیامبەران نابەخشێ، بەڵکو ئەوان دەبێ لەناونیشانی ونبووی خۆیان بگەڕێن و شەرمەزاری هەڵەی گەورە لەبەرانبەر خوا و مرۆڤایەتیدا لەتەوێڵی خۆیان بسترنەوە. دیسان لێرە سارە وەک حەوا جۆرە گوناهێک دەکا لە بەرانبەر پەروەردگاردا: ئەو پێکەنیوە. هەموو ئەو تاوانانە، تاوانی ئاکاریانەن (درۆ کردن، فریودان و فریوخواردن...) هەرچەندە (ئیبراهیم)یش پێکەنیوە، وەلێ پاشای ئاسمان سەرکۆنەی سارە دەکا. (تۆ بڵێی ئەم کەلەپوورە (نەریتە) هەمان ئەو کەلەپوورە

(نەریتــە) نەبێ، کــە هەتا ئەمــڕۆش لە کــۆمــەڵگە تەقلیدییەکاندا پێکەنینی ژن شـتێکی جوان نییـە؟ پەروەردگـــــار نازنـاوی «بـاوکی پـایەبەرز» و «بـاوکی جەمـاوەر» بە ئیـبـراهیم دەبەخشێ. ئەو دوو سیـفـەتی دەسەڵاتەی، کە لەناو خێزان و کۆمەڵگەدا پیـاو دەکاتە سـەروەری بێ هاوتا. سـارە ئەگـەرچی «دایکی پاشـاو نەتەوە»کانیش بێ، بەڵام ئەو لە ڕاست فەرمان و مزگێنی و بڕیاری پەروەردگـاردا پێکەنیـوە. بۆیە ئەو «ئیـمـانی هەژاوە لەمـەڕ ئەو بەڵێنانەی خـوا پێی داوە». ژن هەتا مـیـریش بێ، بەڵام ژنی مـیـر (پیـاو)ی بەدەسـەڵاتە. ئەو مـیـــرەی، کــە «باوکی پایە بەرز» و «باوکی هەمـــوو نەتەوەکـانە». مـیـرایەتی ژن لە ڕێگەی شـوناسی پایەی پیاوەوە پێناسە دەکرێ و واتای ڕاستەقینەی خۆی هەیە. بێگومان ژن نابێـتە مـیـر (ڕەنگە زۆر بە دەگـمەن نەبێ)، هەتا پیــاوەکـەی مـیـر نەبێ. تەورات ئەو ڕاسـتـیـیـە ڕەهایەمان بە تەواوی پێدەڵێ...

ژێدەر و پەراوێزەکان:

١- التفسير التطبيقي للكتاب المقدس. الخروج (٤، ٥). ص(١٣٩).

٢- ئێمە ئێستاش ئەم دەستەواژەیە بەکاردەهێنین. سیفەتی کوڕ و باوک گشتگیر دەکەین بەسەر نەتەوەیەک و گەلێک و کۆمەڵە مرۆییەکان. دەڵێین: فلان کوڕی باوکی خۆیەتی: هەر لەم دەستەواژە میللییە کۆمەڵایەتییەوە دەپەڕینەوە بۆ دەلالەت و مـەبەسـتـە ڕۆشنبـیـری و سـیـاسـیـیـەکـان، بۆ نموونە دەڵێین: سـەرکـردەی باوک، یا ئێـمـە کـوڕی کـۆمـەڵگەیەکی وەها و وەهاین... مـوفـارەقـە سەیرەکە لێرەیە من خۆم لە یەکێک لە گوتارەکانمدا لە گۆڤاری گوڵان، ئەم دەستەواژەیەم بەکارهێنابوو: «کـورد... لە بنەڕەتدا کـوڕی مـێـژوویێکی دوورو درێژی بێ دەوڵەتە». دەشێ ئەم حاڵەتە حوکمێکی نەستـیـانە بێ، کە ویژدانی باوی پاتریارکی بەسەرمانیدا دەسەپێنێ.

بڕوانە: بەختیار محەمەد. لە پاش هەڵبژاردن. گۆڤاری گوڵان ل (٢٥، ٢٦) ژ(٥٢٩).

٣- کوردیش لەلای خۆیەوە وەک بەشێک لە سیـسـتـەمی کۆمـەڵایەتی و ئابووری پاتریارکی، کـە دەڵێ: «بەرخی نێـر بۆ سەربڕین باشە» ئەم دەلالەتە مێژوویی‌ەی هەیە.

٤- شفيق مقار. الجنس في التوراة و سائر العهد القديم. الكتاب الاول من الاله الام الى الاله الاب. ص(٢٧١).

٥- اتجاهات جديدة في علم الاجتماع. تحرير: ميشيل هارا لامـبـسـون. وەرگـێـڕانی بۆ عـەرەبی: کـۆمـەڵێک وەرگـێـڕ. ص(٢٧٧). بغداد (٢٠٠١).

هەندێک جار پیاویش لە کۆمەڵگەی ئێمەدا دەکوژرێ، بەڵام دەشێ ئەمە پێوەندی بە ئاکاری تۆڵەسـتاندنەوەوە هەبێ، نەک ئاکاری سێکس، کـاتێک کەسوکـاری ئافرەتەکە لە تۆڵە و بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئابڕووچوونەکە پیاوەکە دەکوژن، هەندێک جار لەلایەن کەسوکاری هەردوو لاشەوە کوشتنی ئافرەت و پیاوەکە، کۆتایی بە کێشە کۆمەڵایەتییەکە دەهێنێ.

٦- من لێرە کە باسی پیاو دەکەم مەبەستم پیاوە وەک چینی باڵادەست و وەک ئایدیۆلۆژیای باڵادەست. ئێـــمــە باس لە شوناسی دەسەڵاتی پیاو دەکەین، وەک ئەو شارستانیەتەی، کە ئیمانی باوکسالارانەی بەرهەم هێناوە. دەنا بە تەواوی ئاگامان لەچەوساندنەوەی ژن و پیـاو هەیە لە ڕوانگەی کـۆمـەڵایەتی و چینایەتی و نەتەوەییەوە، لەم جیهانە پڕ لە ستەم و بێدادەدا.

٧- التفسير التطبيقي للكتاب المقدس. اللاويين (١١، ١٢)، ص(٢٣٦).

٨- ديتر تسمرلينغ. النهايات- الهوس القيامي الالفي. ترجمة: ميشيل كيلو. ص(٣٨).

٩- هەمان ژێدەر ل(٣٩).

من دەزانم مرۆڤ بەبێ ئیمانی میتافیزیکی زەحمەتە هەڵبکا، بەڵام ئەم ئیـمـانە دەبێ تێرکەری واقیع بێ و خزمەتی کردەکی واقیعی مرۆڤایەتی بکا. ئیمان دەبێ بە یەکسانی ئیمانی ژن و پیـاو بێ، نەک لە ڕێگەی دەسـەڵاتەکـانەوە ئیـمـان ببـێـتـە پاداشـتێک بۆ پیاو. ئایین (ئیـمان) دەبێ لە پێناو ئاشتـیـدا بەکـاربێ، نەک ئامــرازێک بێ بۆ جـەنـگ و تۆقـاندن. ئایین (ئیمان) ئەو ئامرازە ڕۆحییەیە، کە هەموو ساتەوەختێک مرۆڤ تێیدا هەست بە میهرەبانی ڕەهای خوای خۆی دەکا. ئیمان هێزە (دەبێ هێزبێ) بۆ خۆشەویستی و بۆ شکۆمەندکردنی ئازادانەی مرۆڤ. بەم شێوەیە ئیمان ئەبەدییە و دەمانبا بەرەو سەرکەوتنە ڕۆحییەکان و بەها دەبەخشێتە حەقیقەتی ژیان. ئیمان (ئیمانی عەقڵانی) ئەو ناوەڕۆکەیە، کە مانا دەبەخشێتە ژیان. ئیمان بەر لە هەر شـتێک زەمـینەی خۆشـەویـسـتـیـیـە لەنێـوان هەمـوو مرۆڤایەتیدا، کرداری خواپەرستیش دەبێ ئەم زەمینەیە بێ. ئەمە پەیامی خـوای مـیـهرەبانە بۆ مـرۆڤـایەتی. بەم پەیامـەشـەوە خـوا دەیەوێ بچینە جەنگی شەیتانەکان. ئەو شـەیتـانانەی دەشێ بە

هەڵە خۆیان لە بەرگی خواپەرستیدا شاردبێتەوە. ئەو شەیتانانەی بە ناوی خواوە ستەم دەکەن وبەزمان و بیریش باس لە میهرەبانی ئەو دەکەن. ئیرادەی ڕەهای میهرەبانی خوا دەبێ بێتەوە سەر زەوی. ئیرادەی خوا تەنیا میهرەبانییە، هیچ توندوتیژی و شەڕانگێزییەک پەسەند ناکا. ئیمانی ڕاستەقینە پێمان دەڵێ، خوا تەنیا خۆشمانی دەوێ هەرگیز لێمان تووڕە نابێ؛ خوا لەو کەسانە تووڕەیە و پشتی ئێمە دەگرێ، کە تاوانی مەزن دەکەن. خوا لێبووردەیە، زۆر بە ئاسانی لە هەڵە شەخسییەکان دەبووڕێ. خوا دژی عەشقی نێوان مرۆڤ نییە. دژی ئەوە نییە نێر و مێیەکان عەشقی یەک بن، چونکە ئەو ئەم یاسا سروشتییەی داناوە. خوا دژی هەموو ستەم و ئەشکەنجەیەکە، کە هەندێک جار بەناوی یاسای ئاکاری شەریعەتەکانەوە پەیڕەو دەکرێن. دەسا کە خوا ئیمانە، کە واتە خوا خۆشەویستییە. بەم ڕەنگە ئیمان یاسایەکی خۆشەویستییە و هیچ پێناسەیەکی دیکەی گەوهەری هەڵناگرێ.

١٠- التفسير التطبيقي للكتاب المقدس. التكوين (٢٤). ص(٦٢).

١١- ئەم ڕەهەندە ماددییە ئەخلاقییە، لەناو ڕەهەندە کۆمەڵایەتی و چینایەتییەکە، بە تەواوی لە یاسای ژن هێنانی کۆمەڵگەی ئێمەدا بەدیاردەکەوێ. ئافرەت لەدەرەوەی پاکیزەییدا نابێتە هاوسەر و نرخێکی کۆمەڵایەتی و ماددیی ئەوتۆی نییە.

١٢،١٣- التفسير التطبيقي للكتاب المقدس، اللاويين (٢٠، ٢١)، ص(٢٥٣، ٢٥٤).

١٤- ئیمام عەبدولفەتاح ئیمام. جۆن لۆک و ئافرەت- تێڕوانینێک لە فەلسەفەی کۆمەڵایەتی وەرگێڕانی: ئەژین عەبدولخالق. چاپی یەکەم (٢٠٠٤)، ل(٨٥).

جۆن لۆک باوەڕی وایە، کە «ئافرەت لە دەرەوەی خێزاندا هیچ ڕۆڵێکی نییە، نە لەنێو بواری سیاسی، نە ڕۆشنبیری، نە کۆمەڵایەتی، بەڵکو دەبێت مێرد بکات، ئەوەش چارەنووسی سروشتی هەموو ئافرەتێکە»، بڕوانە هەمان ژێدەر ل(٥٩).

١٧- مەنوچێهر موحسنی. کۆمەڵناسی گشتی- مێژووی سەرهەڵدانی کۆمەڵناسی. و: موسلح ئیروانی. بەرگی یەکەم ل(٨٦).

١٨- د. حەمید عەزیز. بنەڕەتەکانی فەلسەفە. ل(٧٣).

١٩- هەمان ژێدەر ل(٤٢).

٢٠- بەم ڕەنگە ژن لە مێژووی دووبارە بنیادنانەوەی میتۆلۆژیا بێبەش دەکرێ. لێرە ژن لە کوێیە؟ لەم جیهانە ئەفسانەییەدا، کە یا ڕزگار دەبێ، یا بە یەکجاری وێران دەبێ. ژن لەکوێیە؟. کە ئێستا ئەو دەبێ سزای بەهای نزمی ئاکاری خۆی وەربگرێ و بۆ خواو جیهانی بسەلمێنێ، کە پاکیزەیە. چۆن قەرەبووی تاوانی حەوا دەکرێتەوە؟ ئایا مێژووی هەموو پاکیزەیی بەشی ئەوە دەکا، کە تاوانی ئەزەلی حەوا بسڕێتەوە؟ ژنەکان لێرەوە تاوانبارن، کە ئازاد نین، ژنەکان لێرەوە تاوانبارن، کە لە جەنگی ئیماندا دۆڕاندیان. پیاو ئەم شانازییە لە مێژوودا باس دەکا. ژن هەتاهەتایێ ئەو نازناوەی دۆڕاند، کە پێی بڵێن «پاڵەوانی ئیمان». ئەو مێژووی گومانێکی ئەخلاقی لەسەرە. ئەو تا ئێستا خۆی پاک دەکاتەوە لەپێناو نەهێشتنی ئەم گومانەدا. ژن هەمیشە پاکانە دەکا لەبەردەم کۆمەڵگەدا؛ پاکانە بۆ سزا نەدانی هەمیشەیی. ئەو نازانێ ئیمانی ڕیاکارانەی پیاو ئەخلاقیانە چەند چاوچنۆکە. ئەو نازانێ پیاو تاوانی بەدڕەوشتی خۆی دادەپۆشێ، بەتاوانبارکردنی ئەخلاقیانەی ژن. ئەو نازانێ لە ئیمانەوە دۆڕا، کەواتە ئەخلاقیانەش دۆڕا. ئەو نازانێ کە موڵکی جیهانی دۆڕاند، کەواتە خۆشی دۆڕاند، ئەو نازانێ ئەم جەنگە موقەدەسە لە دژی ئەو بەرپاکرا؛ جەنگی موقەدەسی ئیمان و خواپەرستی، ژن نەیزانی، کە ڕیاکارییەکی ئەخلاقیانە لەناو ئیماندا هەیە، ئەو بەرەو دۆزەخ دەبا. دۆزەخێک، کە لێرەوە دەست پێدەکا تا ڕۆژی قیامەت. دۆزەخێک، کە لە بەهەشتەوە دەست پێدەکا بەرەو دۆزەخ و بەدنیای فانی پڕ لە گومانی ئەخلاقیدا ڕەت دەبێ. ئەو نەیزانی بەفیعلی چارەنووسی هەموو مرۆڤایەتی ڕەش دەکا. ئازارەکانی ئەو دەبنە ئازارەکانی هەموو مرۆڤایەتی. گریانی ئەو، گریانی هەموو مرۆڤایەتی و دۆڕاندنی بەهای مرۆیی پیاویشە. شکستی ئەو، شکستی دیموکراسییەت و بەختەوەری هەموو مرۆڤایەتییە. ئەو ئەو گوناهە گەورەیەی کرد، کە لە مێژوودا لە بەرانبەر پیاودا دۆڕاندی و هێشتی ڕەمزەکانی عەشقی نێر (پیاو) سەرکەون بەسەر ڕەمزەکانی عەشقی مێ (ژن)دا. لێرەوە لە کولتووری پاتریارکیدا پیاو سادییە و ژن ماسۆشییە. ئەمە وەک یاسای سروشتی ئەزەلی فیکری پاتریارکیی بڵاوی دەکاتەوە، ڕاستییەکەی هەڵوەشاندنەوەی سیستەمی کولتووری ئەوەندە هەزار ساڵەی پاتریارکی، کە بە پەرەستاندنی بیر و ئایین و فەلسەفە دەوڵەمەندە، کارێکی وەها ئاسان نییە. دەشێ یاسا کولتوورییەکانی ئەم سیستەمە، لە عەقڵی نەوەکانی مرۆییدا، وەک یاسای سروشتی و نەگۆڕیان لێ هاتبێ. لێرەوە ڕەگەزی ئەفسانە بونیادی مێژووی ئەم سیستەمەیە.

٢١،٢٢- التفسير التطبيقي للكتاب المقدس. التكوين (١٦، ١٧)، ص(٤٤، ٤٦).

٢٣- دەشێ بڵێم: تەورات نووسینەوەی ئەو مێژووەیە، کە ژن هەموو شتێکی دۆڕاندووە. بونیادی ئەم کتێبە پێمان دەڵێ، کە ژن ناچارکراوە دان بە سەرکەوتنی ئیرادەی پیاو بنێ و ئەویش بە خۆی ملکەچی ئیمان و ئەخلاقیەتی ئەم سەرکەوتنە بێ.